

RICHARD WUNDRAK

Internationalisering eller amerikanisering av den svenska nationalekonomin? Kommentar till Ranki och Sandelin

Ibland ger bra artiklar upphov till fler frågor än de besvarar. Rankis och Sandelins artikel "Internationalisering eller amerikanisering av den svenska nationalekonomin" i *Ekonomisk Debatt* nr 4 1993 verkar vara av detta slag. De börjar helt i den "amerikanska" vetenskapliga traditionen och söker efter indikatorer som gör det möjligt att kvantitativt belägga internationaliserings- och amerikaniseringsprocessen i den svenska nationalekonomin. Med hänsyn till den avvikande utvecklingen i Frankrike och Italien slutar de med ett välgrundat tvivel på att den amerikaniserade utvecklingen skulle vara den enda riktiga och den enda framgångsrika.

Särskilt tre problemkomplex vore värda att diskutera:

1. Är amerikaniseringen och internationaliseringen av den svenska nationalekonomin identiska fenomen, eller rör det sig om skilda, om än tidvis sammanfallande förlopp?
2. Spelar språket en aktiv eller passiv roll i denna process?
3. Motsvarar den vetenskapliga artikeln bättre än den omfångsrikare vetenskapliga monografin villkoren i nationalekonomernas internationella informationssamhälle, eller är det faktum att artikeln vinner terräng bara ett uttryck för ökad kommersialisering av nationalekonomin?

Professor RICHARD WUNDRAK har varit verksam vid Nordeuropa-institutionen vid universitetet i Greifswald, Tyskland.

De valda indikatorerna i detta första försök av Ranki och Sandelin är ensidiga, delvis betingade och mångtydiga. De saknar förbindelse med konkreta händelser och kvalitativa processer i den svenska nationalekonomin. Varken i beskrivningen av dem eller från det statistiska materialet framgår det entydigt i vilket förhållande internationaliseringen och amerikaniseringen av den svenska nationalekonomin står till varandra.

Av det exempel som ges på nationalekonomers isolerade ställning under 1800-talets sista tredjedel – Jevons obeaktenskap med Mengers verk – kan man sluta sig till att Ranki och Sandelin uppfattar internationalisering som vidare än amerikanisering.

Man kan fråga om det inte redan på den tiden pågick "idépåverkan över nationsgränserna", som är deras definition på internationalisering. Jag medger att detta skedde i mindre omfattning, mer osystematiskt och i blygsammare former än i dag; men bidrog inte vistelser vid utländska universitet eller längre studieresor också till idépåverkan, som tex hos Wicksell eller Cassel?

Visserligen har den svenska nationalekonomins internationalisering hittills utmynnats i amerikanisering, men som framgår av deras Tabell 1 och Tabell 3 är det inte uteslutande fråga om amerikanisering. Skillnaden mellan internationalisering och amerikanisering skulle framträda tydligare om författarna inte hade börjat sin undersökning av artikelförfattarnas nationella ursprung först med åren 1940–44 (Tabell 1). I det sammanhanget vore det också bättre att anpassa tidspe-

rioderna i Tabell 1 och Tabell 3 till varandra.

Logiskt sett är internationaliseringen åtminstone en dubbelriktad, om än ej symmetrisk relation, medan amerikaniseringen måste betraktas som en enkelriktad relation. Den svenska nationalekonomin har inte bara mottagit idépåverkan utifrån utan också i sin tur påverkat det ekonomiska tänkandet i andra länder. Utan tvivel är, som författarna antyder, den andra relationen – svensk påverkan på tänkandet i andra länder – svårare att få grepp om än den första relationen – mottagandet av idéer utifrån. Men även den andra relationen är oundgänglig för att kunna värdera internationaliseringens positiva och negativa sidor. Det vetenskapliga värdet av en sådan värdering är dessutom beroende av jämförbara undersökningar i andra länder.

Amerikaniseringen av den svenska nationalekonomin är däremot en enkelriktad relation. Den kulminerar i ett till stor del okritiskt övertagande av amerikanska begrepp, teorier och metoder, och i övergivandet av svenska begrepp, vetenskapstraditioner, frågeställningar, undersökningsområden och metoder. Den forceerade internationaliseringen i form av amerikaniseringen under andra hälften av vårt sekel tycks ha gjort den nuvarande generationen svenska ekonomer blind eller åtminstone likgiltig för föregångarnas insatser; om än Ranki och Sandelin i samband med sin tvekan inför denna utveckling erinrar sig Johan Åkerman.

Författarna har lämnat det fall av internationalisering och amerikanisering som deras landsman Gunnar Myrdal representerar utan avseende: den nästan fullständiga övergången till den internationella vetenskapsmannatyp som under årtionden nästan uteslutande skriver på ett främmande språk (engelska), och som etablerar sig i en annan vetenskapsmiljö och är kreativt verksam i denna. (Och som, liksom Myrdal, senare återvänder till sitt modersmål och sin kulturkrets.)

I sin diskussion om den svenska nationalekonomins internationalisering och amerikanisering har Ranki och Sandelin inte tagit upp i vad mån dessa förlopp varit aktiva eller passiva processer. Ej heller i vad mån de enskilda forskarna har följt internationella modevägor, eller med den inhemska vetenskapstraditionen som grund bearbetat impulser utifrån. Det är något som deras artikel, som måste betraktas som ett första närmande till problematiken, inte kan uppfylla. Men en kritik måste peka på denna aspekt. På liknande vis förhåller det sig med frågan i vilken utsträckning den svenska nationalekonomin själv har gynnat och påskyndat processen (tex tendensen till formalisering av nationalekonomin, ökad användning av matematiska metoder m m).

Språket

Nationalekonomins internationalisering och amerikanisering har till övervägande delen skett med naturliga språk som hjälp. Ju mindre ett folk är antalsmässigt, desto större är i regel tvånget till internationalisering via ett "världsspråk". Desto större är också risken att råka under ensidig påverkan av ett annat naturligt språk. Huruvida detta språk – i nationalekonomin engelskan, enligt vad Ranki och Sandelin antar och försöker belägga statistiskt – har blivit ett slags världsspråk som följd av en stormakts, USAs, dominans på många områden i samhällslivet måste ifrågasättas mot bakgrund av erfarenheterna i Östeuropa under de senaste årtiondena. Det lyckades inte för ryskan, "makhavarnas språk", att ens antydningvis nå det inflytande som engelskan nått i många västländer. Om en förrysning kan man knappast tala.

Makhavarnas språk är inte ensamt en tillräcklig grund för främmande dominans inom en vetenskap. Denna faktor kan visserligen avgöra förslagspolitiken, gynna, undertrycka eller tom förbjuda författare, men knappast varaktigt med tvång

reglera ett folks tänkande och språk.

Nationalekonomins internationalisering genom olika naturliga språk är temporära fenomen. Det har hittills alltid varit så att inflytandet via ett visst språk varit begränsat i tiden, beroende på den politiska, ekonomiska och kulturella styrka som besuttits av den nation via vars språk inflytandet utövats.

Ett konstgjort språk på basis av naturliga saknar de specifika uttrycksmöjligheterna inom de enskilda vetenskaperna, och skulle innebära en risk att den disciplin som uteslutande använder sig av språket blir en hemlig vetenskap för några få invigda.

Eftersom vetenskap innebär kritik, och samhällsvetenskap innebär kritik av samhällsordningen, skulle ett världsspråk uppstå först då det funnes en enhetlig samhällsordning på jorden. Så länge det inte är fallet kommer de flesta vetenskaper att vara beroende av naturliga språk, och tendensen att i internationella sammanhang kommunicera på ett av dessa språk kommer att tillta. Den internationella trenden till kvantifiering i vetenskaperna möjliggör i ökande utsträckning uppkomsten av formella världsspråk – det matematiska språket och dataspråk. Denna aspekt har Ranki & Sandelin lämnat obeaktad.

Men identifierar inte somliga ekonomer, tex Gunnar Myrdal, amerikaniseringen av sin vetenskap med just matematiseringen? Genom att i analysen av *ET/SJE* föra in en indikator för andelen artiklar med respektive utan matematiska formler skulle man innehållsmässigt tränga djupare in i problematiken kring den svenska nationalekonomins internationalisering och amerikanisering.

Artiklar och böcker

Artikeln segertåg gentemot boken i den nationalekonomiska litteraturen, vilket författarna kvantitativt belägger (Figur 1 och Figur 2, Tabell 2), återspeglar grund-

läggande strukturella förändringar inom nationalekonomin som följd av dess internationalisering, och visar på tendensen till rationalisering och effektivisering av arbetet. Vidare måste man fråga sig om det tilltagande antalet referenser i den ekonomiska litteraturen är ett uttryck för internationaliseringen och dennas inriktning, eller om det inte lika väl kan vara ett tecken på avtagande kreativitet i tänkandet.

Flykten till artikelformen medger snabbara tryckläggning, snabbare information mellan kolleger och högre effektivitet. Men det innebär väl också en risk för att de större sammanhangen skjuts i bakgrunden eller helt förträngs, och att komplexiteten i de ekonomiska sammanhangen med ömsesidiga betingelser och förvecklingar bara antyds. Den vetenskapliga artikeln befriar till stor del nationalekonomen från plikten att skriva begripligt för en större läsekrets, så som denna konst en gång i tiden mästerligt behärskades av Cassel, Wicksell och andra svenska nationalekonomer. Artikelformen gör nationalekonomin till en vetenskap för fackfolk och berövar samtidigt ämnet en av dess uppgifter: upplysning i ordets klassiska mening.

Har inte internationaliseringen och förändringen i förhållandet mellan artiklar och böcker i den nationalekonomiska litteraturen även kommersiella aspekter? Vilken aktiv roll har redaktioner respektive förlag spelat vid förändringen till förmån för artiklar, och vad betyder skillnaden i honorar och skillnaden i finansieringsvillkor? Med vilken arbetsinsats skriver man en artikel respektive en recension? Hur skiljer sig arvoderingen? Är den orsaken till att antalet recensioner minskat i *ET/SJE*, eller läser nationalekonomerna mindre än förr? Rankis och Sandelins artikel innehåller ett helt forskningsprogram, och läsaren får avvakta vad författarna ytterligare kommer att lägga fram för något om problemområdet.